

To Prepare for New Approach to Philosophy of Education: the requirement of technological developments in this age

Seyyed Mahdi Sajjadi

Professor of Philosophy of Education Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: sajadism@modares.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 11 August 2022

Received in revised 21 August
2022

Accepted 28 August 2022

Published online 22 September
2022

Keywords:

Philosophy, Education, New
Approach, Technology,
Convergence of Philosophy and
Technology.

Philosophers of education today are faced with the basic question of how to speak of an efficient system of philosophy of education and how to save it from the stagnant state of inaction that it is currently in, so that this system can play a more effective role in guiding the educational system as it is expected. One of the problems that should be pointed out in this connection is the lack of attention given by philosophers of education to the developments in the current era in the field of philosophizing as well as developments emerging in the field of technology. It is a fact that today, philosophizing without considering its technological considerations, as well as dealing with technology without considering its philosophical dimensions (as is the rule in the traditional approach to philosophizing), is obsolete. It is no longer possible to deal with philosophy detached from technological realities, nor with technological researches without thinking about its philosophical considerations.

Cite this article: Sajjadi, Seyyed Mahdi. (2022). To Prepare for New Approach to Philosophy of Education: the requirement of technological developments in this age. *Journal of Philosophical Investigations*, 16 (39): 27-39. DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52983.3342>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52983.3342>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Philosophical activities of philosophers today do not take place without paying attention to the considerations and relationships between philosophy and technology; Because nowadays the virtual technological space is not only a separate and special industry, but it is completely related to philosophical assumptions, and some even consider it a continuation of philosophy on the one hand and on the other hand, it is also known as an advanced philosophical project, which helps to decentralize knowledge. As some people have called the current era the period of "digital enlightenment", which is a philosophical-technological concept. The emergence of new philosophical approaches is one of the characteristics and specialties of the 20th century and the 3rd millennium and can be considered among the philosophical approaches under the title of continental philosophy, which includes approaches such as phenomenology, existentialism, hermeneutics, structuralism, poststructuralism, critical theory, and neo-Marxism. The introduction of the philosophers of this century to the subject of the philosophy of technology has also assigned a special place in the field of philosophical discussions. Many of these philosophers are, of course, among the continental philosophers. One of the unique features of the continental philosophy is its emphasis on meta-philosophy and topics related to it include technology. Following the progress and development of natural and technological sciences, continental philosophers have generally conducted researches to redefine the method and nature of philosophy and as a result the emergence of new approaches to philosophizing. Now it is clear that emerging philosophies such as postmodernism and post Structuralism as well as new phenomenological approaches are emerging and expanding on the one hand and have aligned themselves with technological developments on the other hand, in such a way that the technological considerations of the mentioned philosophical approaches cannot be easily ignored. To the extent that many believe that the emergence of new philosophical approaches, including post-structuralism and phenomenology, has also been influenced by the advancements of new technologies, and it is not possible to distinguish between the themes of those approaches and their technological considerations. In post-structuralism as a contemporary philosophical approach on concepts such as deconstruction, decentralization, author's death, creation, negation of authority and domination, mapping, communication, smooth space, nomadic space, distance between author and text, democratic space, teaching of conflict and ... It is emphasized. While it seems that new technologies, including virtual space and the Internet, help in the practical manifestation of the aforementioned concepts, to the extent that a kind of cognate relationship between the post-structural approach and new technologies is evoked. Therefore, it can be said that in the current era, we are facing two undeniable and unavoidable realities. One is the emergence and expansion of new philosophical approaches aligned with technology, and the other is the development of new technological capabilities converging with new philosophies, such as the possibility of separation between these two does not exist in many cases. In other words, it is not possible to talk much about a philosophy without technological considerations and also about technology without philosophical considerations. By accepting this claim and considering the implications and consequences of each for education, it is necessary to we should also emphasize this fact that the "approach to formulating the philosophy of education" must also change from the previous traditional state to historical orientation and oriented to the metaphysical future, far away and towards

understanding the requirements of the time and the realities based on "here and now", or what Deleuze called geophilosophy (philosophy of education based on the requirements of space and time) to turn. Because the current era can be considered as the era of the emergence of philosophies in line with technological developments, and the philosophy of education also must to improve its efficiency in solving the problems of education and to strengthen its role in guiding educational trends and developments. Moving forward and escaping from the stagnation that is caught in it, they must necessarily align themselves with the requirements caused by technological developments, and the most basic and necessary mission of philosophers of education today is to compile the systems of philosophy of education with an appropriate approach and in line with the requirements of technology and avoiding the mere reliance on historical-metaphysical fundamentalism and traditional systems, through the combination of the horizons of the historical-metaphysical foundations of the philosophy of education with the horizons of the realities and philosophical-technological requirements of the present age. It is necessary to conceptualize the system of philosophy of education with the content of de-territorializing, creative and de-structuring. Preparation of the fields for the manifestation and realization of such a system of philosophy of education is also, of course, are faced with the resistance of the traditional-metaphysical approaches of the philosophy of education, that response to the challenges arising from it, and is also another mission of the philosophers of education today. This article has been developed using the method of concept analysis, reconceptualization and deduction method and seeks to investigate why it is necessary to development a new approach in educational philosophizing in this age, neglecting which causes the ineffectiveness of educational philosophy and staying it away from real and authentic role-playing that is expected from philosophy of education and philosophers of education in this age.

تدارک رویکردی نو به فلسفه تعلیم و تربیت: اقتضاء تحولات فناورانه عصر حاضر

سید مهدی سجادی

استاد گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: sajadism@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

فلاسفه تعلیم و تربیت امروزه با این پرسش اساسی مواجه‌اند که چگونه می‌توان از یک نظام فلسفه تعلیم و تربیت کارآمد سخن گفت و چگونه می‌توان آن را از وضعیت بی‌عملی رخوت‌آمیزی که اکنون بدان گرفتار است نجات داد، تا این نظام بتواند نقش موثرتر و کارآمدتری در هدایت نظام تربیتی چنانکه از آن انتظار می‌رود، ایفا نماید. یکی از معضلاتی که باید در این ارتباط بدان اشاره نمود، کم‌توجهی فلاسفه تعلیم و تربیت به تحولاتی است که در عصر حاضر و در عرصه فلسفه‌ورزی و همچنین در عرصه فناوری در حال پدیدآیی است. این یک واقعیت است که امروزه فلسفه‌ورزی بدون توجه به ملاحظات فناورانه آن و همچنین پرداختن به فناوری بدون توجه به ابعاد فلسفی آن (چنانکه در رویکرد سنتی به فلسفه‌ورزی حاکم است)، منسوخ شده است. دیگر نه می‌توان به تفلسف منتزع از واقعیات فناورانه پرداخت و نه به پژوهش‌های فناورانه و بدون تامل پیرامون ملاحظات فلسفی آن. این مقاله در پی بررسی چرایی ضرورت اتخاذ رویکرد نوین در فلسفه‌ورزی تربیتی است که غفلت از آن موجبات بی‌عملی فلسفه تعلیم و تربیت و دور ماندن از نقش‌آفرینی‌های واقعی و اصیلی است که از فلسفه و فلاسفه تعلیم و تربیت در عصر حاضر انتظار می‌رود.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۵/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱

کلیدواژه‌ها:

فلسفه، تعلیم و تربیت، رویکرد نوین، فناوری، همگرایی فناوری و فلسفه.

استناد: سجادی، سید مهدی. (۱۴۰۱). تدارک رویکردی نو به فلسفه تعلیم و تربیت: اقتضاء تحولات فناورانه عصر حاضر. *پژوهش‌های فلسفی*، ۱۶(۳۹): ۳۹-۲۷. DOI:

<http://http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52983.3342>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

زیست جهان فناورانه: ویژگی عصر حاضر

امروزه دانش فناورانه، دموکراسی سایبری، انقلاب تکنولوژیک، سواد رسانه‌ای، روشنگری دیجیتال،^۳ هویت دیجیتال،^۴ هستی‌شناسی فناورانه^۵ و ... از جمله مفاهیمی هستند که از ظهور فناوری‌های نوین از یک سو و ظهور زیست جهانی جدید از سوی دیگر خبر می‌دهند. فناوری‌های نوین با ورود به مقولات علمی نیز تحولاتی را در حوزه‌های مربوط پدید آورده است، که ورود تکنولوژی به قلمرو بیولوژی تحت عنوان بیوتکنولوژی و تلاش برای حل مشکلات ناشی از ناتوانی‌های ژنتیکی در امر یادگیری را می‌توان از جمله موارد ورود فناوری به حوزه‌های زندگی آدمی به شمار آورد. همچنین با ظهور کامپیوتر، مدل‌های جدیدی از توسعه و رشد ذهنی و شناختی بوجود آمده است که بطور کلی فرایندها و مکانیسم‌ها و محتوای رشد و تحول ذهنی و همچنین یادگیری‌های مبتنی بر هوش را دگرگون کرده است.

هایدگر با نقد متافیزیک سنتی، به تاثیر فناوری در تغییر شکل و شیوه زندگی انسان‌ها اشاره می‌کند. به نظر او تخته خود شکلی از دانستن و شیوه‌ای از انکشاف است (Peters, 2006: 95). هربرت مارکوزه که شاگرد هایدگر بوده است در اثر معروف خود به نام *انسان تک بعدی* تلاش کرده است تا با نگاه انتقادی به فناوری، به پیامدهای منفی فناوری بر زندگی آدمی از جمله منتزع کردن آدمی از ساحت‌های فرهنگی و تبدیل انسان به عنوان موجودی تک بعدی اشاره نموده است (Marcuse, 1964). هوبرت دریفوس نیز در اثر خود به نام *درباره اینترنت* و تحت تاثیر نگاه هایدگری، به تاثیر فناوری در تغییر انگارهای فکری بشر و ایجاد فضاهایی نوین فرهنگی و اجتماعی و تغییر پارادایم‌های فلسفی از جمله ورود به عصر پست مدرنیسم و ... اشاره کرده است. او به نقد هوش مصنوعی و آثار آن بر سبک زندگی آدمی پرداخته است (Dreyfus, 2001).

در این میان می‌توان به فینبرگ نیز اشاره نمود. او در کتاب خود با عنوان *پرسیدن از فناوری* با عنایت به تاثیر فناوری در زندگی انسان‌ها، بر این باور است که لازم است یک نقشه راهی برای زندگی و تحت تاثیر اقتضات فناوری تدارک شود. نقشه‌ای که در آن برنامه مشخصی برای عمل و یادگیری وجود داشته باشد. برنامه‌ای که برخوردار از اهداف، اصول و روش‌های خاص یادگیری و آموزش باشد. او به چهار عنصر مهم در بحث فلسفه فناوری اشاره نموده است که هر کدام پیامدهای خاص خود را در پی دارند؛ از جمله سازنده‌گرایی هرمنوتیک که به ترکیب عقلانیت فنی با عوامل اجتماعی اشاره دارد و مطالعه این ترکیب نیازمند روش‌های تفسیری است. همچنین عنصر تاریخی‌گرایی که به سیر تحول فناوری اشاره می‌کند و به جای سیر و توالی جبرگرایانه تحول در فناوری، به اقتضایی بودن تحول در فناوری و بکارگیری آن در جهت اهداف مورد نظر در شرایط متفاوت زمانی و مکانی اشاره می‌نماید. عنصر سوم دموکراسی فنی است. جوامع فناورانه به یک فضای عمومی دموکراتیک حساس به امور فناورانه نیاز دارند. عنصر چهارم نیز متاتئوری فناوری است. بررسی تمایز بین فناوری‌های مدرن و پیشامدرن از یک سو و نومفهوم‌پردازی مفاهیم مندرج در فناوری از جمله ابزارگرایی فناورانه، زمینه‌زدایی از فناوری^۶ و سپس زمینه‌مند کردن فناوری^۷ و ... از جمله رویکرد فلسفی و متاتئوریک به فناوری به شمار می‌آید (Feenberg, 1999).

تکنولوژی نقش واسطه‌ای بسیار بنیادین را در تجربه و فعالیت آدمی بازی می‌کند. تماس‌های ما به وسیله تلفن‌ها و کامپیوترها واسطه‌گری می‌شود. عقاید ما و ایده‌های ما به وسیله روزنامه‌ها، تلویزیون و صفحات کامپیوتر واسطه‌گری می‌شوند و حرکات و جابجایی‌های ما نیز به وسیله ماشین‌ها، ترن و هواپیما صورت می‌گیرد. در حوزه اخلاق نیز تکنولوژی نقش ایفا می‌کند. اینکه آیا در صورت مواجه شدن جنین با خطرات ژنتیکی، حاملگی باید متوقف شود یا نه، دیگر در اختیار ما نیست و ما استقلال در تصمیم‌گیری نداریم (Verbeek, 2010). چالش اصلی امروز ما این است که ما چگونه می‌توانیم خود را شکل بدهیم. به عبارت دیگر ما باید برای بهتر شدن خودمان از تکنولوژی استفاده نماییم. فقدان تحول در تکنولوژی به معنی فقدان تحول در فرایند بهتر شدن و ابر من شدن آدمی است و این یعنی پیوند ناگسستنی بین هویت آدمی و تکنولوژی (Gehlen, 2003).

1 Technological Knowledge

2 Cyber democracy

3 Digital Enlightenment

4 Digital Identity

5 Technological Ontology

6 One-dimensional man

7 Questioning technology

8 De-contextualization from Technology

9 Re-Contextualization of Technology

زیمنس (۲۰۰۶) در خصوص نقش فناوری‌ها در تحول در ماهیت، معنی و نوع دانش بر این باور است که بعد از ظهور فناوری چاپ توسط گوتنبرگ، بکارگیری این فناوری در حوزه تعلیم و تربیت صرفاً در حد ابزار و تسهیل‌گر فرایندهای یاددهی و یادگیری باقی نمانده است و در درازمدت نتایجی را به همراه داشته است. بطور مثال، بعد از اختراع این فناوری و در نتیجه افزایش دسترسی به ایده‌های مدون در قالب متن، فرایند یادگیری از گفتگوی صرف یا شفاهی محوری متعلق به زمان سقراط، افلاطون و ... به سوی تاکید بر متن حرکت کرد. بازنمایی دانش در قالب متن و نوشتار و استفاده روزافزون از فرآورده‌های صنعت چاپ، به مرور زمان تصور ثبات، ایستایی و قطعیت درباره دانش را بوجود آورد که تا پیش از آن در سنت و فرهنگ شفاهی، از ویژگی‌های اصلی و ذاتی دانش به شمار نمی‌آمد (Siemens, 2006).

ظهور رویکردهای نوین فلسفی را یکی از ویژگی‌ها و اختصاصات قرن بیستم و هزاره سوم می‌توان به حساب آورد. از جمله رویکردهای فلسفی تحت عنوان فلسفه قاره‌ای که خود مشتمل بر رویکردهایی همچون پدیدارشناسی، اگزیستانسیالیسم، هرمنوتیک، ساختارگرایی، پساساختارگرایی، نظریه انتقادی و نئومارکسیسم و ... می‌باشد. ورود فلاسفه این قرن به موضوع فلسفه فناوری نیز جایگاه خاصی را در حوزه مباحث فلسفی به خود اختصاص داده است. بسیاری از این دسته از فلاسفه البته خود در زمره فلاسفه قاره‌ای هستند.

یکی از ویژگی‌های اختصاصی فلسفه قاره‌ای تاکید آن بر فرافلسفه و موضوعات مرتبط با آن از جمله فناوری است. به دنبال پیشرفت‌ها و توسعه علوم طبیعی و فناورانه، فیلسوفان قاره‌ای به‌طور عام برای باز تعریف روش و ماهیت فلسفه و در نتیجه ظهور رویکردهای جدید برای فلسفه‌ورزی پژوهش‌هایی را انجام داده‌اند (Crichley, 1998).

به نظر می‌رسد از میان رویکرد نوین فلسفه قاره‌ای، رویکرد پدیدارشناسی هایدگر و هوسرلی و پساساختارگرایی فوکویی و سپس دریدایی و دلوزی از جنب و جوش بیشتری برخوردارند و امواج قوی و گسترده‌ای را در سپهر فلسفه‌ورزی قرن بیستم و هزاره سوم ایجاد نموده‌اند. چنانکه هایدگر به عنوان یک پدیدارشناس در خصوص چپستی و فلسفه فناوری مباحثی را مطرح کرده است و هوسرل نیز به ملاحظات زیست فناورانه پدیدارشناسی پرداخته است. آنچه در این زمینه مهم است پیوند بین مباحث فلسفی و فناوری و برقراری نسبت بین آن دو است. به عبارت دیگر فلاسفه امروزی مباحث فلسفی خود را در ارتباط با فناوری نیز منعقد می‌سازند و همچنین صاحب‌نظران حوزه فناوری نیز به جنبه‌های فلسفی فناوری نیز توجه دارند. چنانکه هوسرل در بحث پدیدارشناسی به هستی‌شناسی زیست جهان تکنولوژی می‌پردازد. زیست جهانی که با فناوری پیوند خورده است.

هوسرل (۲۰۱۲) در کتاب *بحران* از این نوع هستی و جهان به «زیست جهان» تعبیر می‌کند. زیست جهان در نظر هوسرل شامل باورهایی است که با آنها حالات و مناسبات فرد نسبت به خود و جهان موجه می‌شود. در بعد فرهنگی و اجتماعی نیز زیست جهان ساختار کلی و پیشینی (از جهت حسی و معنایی) است که امکان تعامل را برقرار می‌کند. هوسرل درصدد است علمی نوین برای این زیست جهان مطرح کند. چنین علمی نه بر مقولات و مفاهیم نظری که بر شهود و تجربه بی‌واسطه استوار است (Husserl, 2012). او به دنبال آن است که نوعی هستی‌شناسی تأسیس کند که زیست جهان و ساختارهای آن را کشف کند. برای هوسرل زیست جهان چارچوب عمومی همه تلاش‌های بشری از جمله تلاش‌های علمی و فناورانه است. پژوهش در باب زیست جهان می‌تواند به وجود آورنده علمی جدید باشد.

توجه به دزاین و تأمل درباره نسبت انضمامی دزاین و جهان، هایدگر را به بحث نسبت دزاین و ابزار (فناوری) می‌کشاند. نسبت انسان یا دزاین با ابزار، به عنوان یکی از مهم‌ترین نسبت‌هایی که در چارچوب آن با جهان ارتباط برقرار می‌کنیم، مورد توجه هایدگر قرار می‌گیرد، زیرا بسیاری از روابطی از روابطی که با جهان داریم از طریق ابزار صورت می‌گیرد. بخش «تحلیل ابزار» در کتاب *هستی و زمان* متکفل پرداختن به این موضوع است. یکی از شیوه‌های حضور دزاین در هستی ابزار است و بدین جهت است که بررسی نسبت انسان و ابزار و جهان در طرح هایدگر، که به دنبال یافتن معنای هستی است، اهمیت پیدا می‌کند (Heidegger, 1962). آیدی (۲۰۰۹) اما در بین هوسرل و هایدگر ایستاده است. او به جد شیفته توجه هایدگر به زندگی روزمره و مرجع دانستن آن بر زندگی نظری در تحلیل فلسفی‌اش است. این نکته تقریباً در همه آثار آیدی به صورت تقدم عمل بر نظر نشان داده می‌شود. فراتر رفتن آیدی از هایدگر بدین معناست که وی از تحلیل هایدگر درباره ابزار و تقدم عمل بر نظر استفاده کرده است تا با مدد

گرفتن از مفهوم زیست جهان هوسرلی در سطح موجود بینی (موجودات)، نسبت‌های مختلف انسان و ابزار و جهان را نشان دهد. از سوی دیگر، او از نظر هستی‌شناختی مانند هوسرل به دنبال یافتن ساختار اصلی و مشترک زیست جهان نیست. او پدیدارشناسی هوسرل را گونه‌ای ابزار جدی و قوی برای تحلیل هر پدیده‌ای (از جمله ابزار و تکنیک) می‌بیند. آیدی معتقد است اقتباس‌هایی مشخص از دو فیلسوف برجسته سده بیستم یعنی هایدگر و هوسرل می‌تواند گونه‌ای پدیدار شناسی تکنیک^۱ به وجود آورد که از آموزه مسلط در فلسفه تکنولوژی یعنی جبرگرایی فناورانه آفراتر می‌رود (Ihde, 2009).

در میان پسا‌ساختارگرایان نیز در خصوص مناسبات فلسفه و فناوری سخن به میان آمده است. اگرچه ژیل دلوز هرگز به صراحت درباره آن سخن نگفته است و به توسعه این مقوله نپرداخته است؛ اما با وجود این می‌توان مبانی رویکرد فلسفی دلوزی به فناوری را در قالب چند مفهوم کلیدی موجود در اندیشه‌های او ردیابی نمود. یکی از این مفاهیم که دلوز به آن اشاره نموده است، مفهوم پروتز^۲ است. به زعم او پروتز نمادی از مصنوعات تکنولوژیک است که به مثابه اندام بیرونی ولی به منظور وسعت بخشیدن به آدمی عمل می‌کند و تصویری از ارگان آدمی ارائه می‌کند. تکنولوژی در این معنی در واقع اگر چه از بدن آدمی جدا هستند و به مثابه امری خارجی تلقی می‌شوند؛ اما کاملاً در کنار ارگان و بدن آدمی معنی می‌یابند، درست مثل معنایی که کشتی با ساحل می‌یابد؛ اگرچه کشتی گاهی از ساحل نیز دور می‌شود. مفهوم تکنیک اولیه یا پیشینی^۳ نیز از دیگر مفاهیم است که به وجود تکنیک‌های اولیه موجود در طبیعت که مقدم بر نظریه‌اند، اشاره دارد. مساله تکامل سریع و شتابان تکنولوژی نیز از جمله موردی است که دلوز به آن تحت عنوان اگزو داروینیسیم^۴ اشاره می‌کند. اینکه تکنولوژی اختصاص به سوژه خاصی ندارد و امری متمایز برای سوژه‌های مختلف نیست و به نوعی ماهیت قلمروزدایانه دارد نیز در قالب مفهوم اختصاص‌زدایی یا تمایززدایی^۵ قلمروزدایانه^۶ مورد توجه قرار گرفته است. ارتباط بین مغز و دست/ دهان نیز دلالت بر کمک فناوری به آدمی در برقرار ارتباط بین ارگان‌های مختلف بدن است (Smith, 2018).

فوکو نیز به عنوان فیلسوف پسا‌ساختارگرا در اثر خود به نام فناوری‌های خود^۷ به مساله تاثیر فناوری در کنترل هویت شخصی و اجتماعی و مناسبات آن با قدرت اشاره نموده است و اینکه چگونه فناوری می‌تواند فضاهای اجتماعی را به نفع مناسبات قدرت تغییر دهد. او با اشاره به مفهوم «بازی‌های حقیقت»^۸ و نقش فناوری در خود فهمی، به چهار نوع فناوری اشاره می‌کند که هر کدام به نحوی زندگی آدمی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. از آن جمله فناوری‌های تولید^۹ که به ما اجازه می‌دهد تا تولید کنیم و پدیده‌ها را مدیریت نماییم. فناوری نظام‌های نشانه‌ها^{۱۰} که به ما اجازه می‌دهد تا از نشانه‌ها، معانی، سمبل‌ها و یا دال‌ها استفاده نماییم. فناوری‌های خود^{۱۱} که به ما اجازه می‌دهد تا روی بدن، روح، افکار و رفتار و شیوه‌های بودن خود اقداماتی را انجام دهیم و نهایتاً فناوری‌های قدرت^{۱۲} که به شیء شدن سوژه‌ها طی مناسبات قدرت منجر می‌شوند (Foucault, 1988).

به هر حال به نظر می‌رسد فعالیت‌های فلسفی فلاسفه امروزه بدون توجه به ملاحظات و مناسبات فلسفه با فناوری صورت نمی‌گیرد. چرا که امروزه فضای فناورانه مجازی صرفاً یک صنعت مجزا و خاص نیست، بلکه کاملاً به مفروضات فلسفی مرتبط است و حتی بعضی‌ها آن را از یک سو ادامه فلسفه و هم از سوی دیگر به عنوان یک پروژه پیشرفته فلسفی نیز می‌دانند، که به مرکززدایی از دانش کمک می‌کند. چنانکه عده‌ای دوران حاضر را دوره «روشنگری دیجیتال» نامیده‌اند (Bus; Carmpton, 2012) که مفهومی فلسفی – فناورانه است.

1 Technicity Phenomenology

2 Technological Determinism

3 prosthesis

4 The extensions of man

5 proto-technicity

6 Exodarwinism

7 De-specialization or De-differentiation

8 De-territorialization

9 Technologies of the self

10 Truth Games

11 Technologies of production

12 Technologies of signs of systems

13 Technologies of the self

14 Technologies of power

رویکرد سنتی فلسفه‌ورزی در تعلیم و تربیت

فلسفه تعلیم و تربیت سنتی عموماً بدون توجه به ابعاد و پیامدهای تحولات فناوری تدوین شده و می‌شوند و البته تجربه نیز نشان داده است که بر بنیادهای دیگری غیر از بنیاد فناوری استوارند. میناگرایی تاریخی از یک سو و ابتناء بر متافیزیک از سوی دیگر موجبات دور شدن فلسفه تعلیم و تربیت سنتی از اقتضائات زمان و مکانی است که در آن تنفس می‌کنیم و بجای توجه به «اینجا و اکنون»^۱ بیشتر به گذشته تاریخی خود متصل است. البته گذشته‌گرایی تاریخی (رجوع به میراث، سنت‌ها و دستاوردهای فکری تاریخی) و همچنین رویکرد متافیزیکی به امور، که بنیاد فلسفه‌ورزی سنتی در تعلیم و تربیت هستند، نیز اقتضائاتی را در پی دارد که آثار آن را می‌توان در تعلیم و تربیت جوامعی که از رویکرد فلسفه‌ورزی سنتی در تعلیم و تربیت متاثر هستند، مشاهده نمود. به زعم جرج سانتایانا (۲۰۰۶) «تاریخ شامل هر آن چیزی است که اندیشیده شده، گفته شده و عمل شده است» (Santayana, 2006). تاریخ و نگاه تاریخی، نوعی معرفت درجه یک محسوب می‌شود. یعنی معرفتی ناظر بر وقایع به وقوع پیوسته؛ وقایعی که موقعیت هستی‌شناختی دارد و فهم و تاویل آن وقایع (علم تاریخ) نیز موقعیتی معرفت‌شناختی دارد و هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی تاریخی معطوف به زمان و مکان گذشته است و مورخ سعی می‌کند معرفت خود را به زمان و مکانی متعلق به گذشته نزدیک نماید (Graham, 1997). نگاه تاریخی در واقع برای فهم علت‌های وقایع گذشته صورت می‌گیرد (Whitney, 1889) و بر مفاهیمی اساسی چون علیت، ساختار و رفتار استوار است و وقایع تاریخی گذشته را از منظر این مفاهیم می‌نگرد (Little, 2010).

به زعم باگ (۱۹۸۹) تاریخی‌گرایی نوعی ساختارگرایی و فهم ساختارگرایانه است که جهان را بر اساس هویت‌های ثابت و پایدار هماهنگ می‌کند (Bogue, 1989).

بررسی و نگاه تاریخی با معناداری و معنایابی همزاد و همسنگ است و با تاکید بر عنصر معناداری، کار فکر و اندیشیدن آزاد نیز به تاخیر می‌افتد و در این حالت آنچه تعیین کننده است، مولف، دستاوردهای گذشته، زمینه‌های تاریخی و اجتماعی و ساختارهای ایدئولوژیک حاکم بر گذشته یا به عبارتی دیگر ملاحظات باستان‌شناختی حاکم بر روح تحلیل و نگاه تاریخی است که خود با اصل صیوروت و شدن در تضاد است (Ahmadi, 1996).

تاریخ‌گرایی نوعی شجره‌شناسی است و تصویری که نگاه تاریخی ارائه می‌کند، نشان دهنده نوعی مناسبات سلسله مراتبی^۲ منطقی^۳، خطی^۴ و استعلایی^۵ از امور است که می‌توان آن را در مفهوم ترسیم^۶ خلاصه نمود (Ling, 2009). چنانکه بونداس (۱۹۹۶) نیز بر این باور است که نگاه تاریخی، نگاه ترسیمی و متکی بر نمونه‌های از پیش ساخته شده و تدوین شده است (Boundas, 1996).

میناگرایی تاریخی با حقیقت‌گرایی همزاد است و حقیقت‌گرایی نیز به یک معنا مساوی با غایت‌گرایی است. مینا اساساً اتخاذ می‌شود تا راه آینده را بتوان بر اساس آن روشن نمود. همانطور که عده‌ای گذشته را چراغ راه آینده می‌دانند، به تبع آن می‌توان گفت میناگرایی که خود ماهیتاً یک مقوله تاریخی و تاریخ‌مند است، نیز می‌تواند چراغ راه آینده باشد و بنابراین کسانی که به مینا و یا خاستگاه پناه می‌آورند، لاجرم قصدی چون استفاده از آن مینا و خاستگاه برای برنامه آینده زندگی خود را در سر می‌پروراند. نمی‌توان منطقاً میناگرایی را مفروض دانست و پذیرفت اما آن را در راستای چشم‌انداز آینده و یا رسیدن به اهداف آینده در نظر نگرفت. اتخاذ مینا و خاستگاه یعنی پذیرفتن حقایقی که در درون مینا وجود دارند. انسان‌ها حقیقت‌گرا طبیعتاً غایت‌مندانه نیز می‌اندیشند و زندگی می‌کنند.

دیوبی بر این باور است که کسانی از بازتولید و باز نمایی سخن می‌گویند که تفکر در نزد آنان یعنی طی نمودن فرایندی ذهنی مشتمل بر تصورات و ایده‌های پذیرفته شده مفروض به سمت یافتن پاسخ به سوالات. او این تفکر را «تفکر همراه با تصور» می‌داند که نوعی حقیقت‌گرایی متافیزیکی را در بر می‌گیرد (Dewey, 1991). تنها کسانی می‌توانند بازنمایی حقیقت‌گرایانه را رد کنند

1 Here and Now

2 Historicism

3 Hierarchical

4 Logical

5 Linear

6 Transcendental

7 Tracing

که تفکر را مقوله‌ای بدون همراهی تصورات اولیه بدانند. تلقی‌ای که ژیل دلوز و گوتاری (Deleuze; Guattari, 1987) از آن یاد می‌کند که مساوی با نفی حقیقت‌گرایی و میناگرایی است.

در میناگرایی نیز به مثابه یک تئوری معرفت‌شناختی سعی می‌شود تا یک باور یا عقیده به واسطه باورها و یا عقاید بزرگتر و اساسی‌تر توجیه و حمایت شود. این باورها و عقاید نیازی به اثبات برای درست بودن ندارند و شواهدی دال بر ارزش حقیقی بودن آنها نیازی نیست؛ چرا که آنها درست و حقیقی‌اند. (Stiffler, 1984).

امروزه بخش‌های وسیعی از برنامه‌های درسی و محتواهای نظام‌های آموزشی را مواردی شکل می‌دهند (اعم از اهداف، روش‌ها، محتوا و ...) که مستخرج از مبناهای فلسفی، علمی، ایدئولوژیک، دینی، فرهنگی، ... منتخب سیاست‌گذاران آموزشی است و برای تحقق آن تلاش‌هایی صورت گیرد، اما در عین حال این الزامات از آن جهت که از درون مبناها و خاستگاه‌هایی استخراج شده‌اند که خود جنبه پارادایمیک و تاریخی مقبول و پذیرفته دارند، دیگر نیازی نمی‌بینند که خود را لزوماً با شرایط امکانی تحقق نیز ارزیابی و سنجش کنند. یکی از مواردی که عموماً در تدوین نظامنامه فلسفه تعلیم و تربیت سنتی از آن غفلت می‌شود، بی‌توجهی به اقتضانات زمانی و مکانی بخصوص واقعیات فناورانه و تحولات ناشی از گسترش و توسعه فناوری است. چنانکه در مبنای نظری سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش، از فناوری صرفاً به مثابه یک ابزار یاد شده است که در خدمت اهداف از پیش تعیین شده نظام تربیتی قرار می‌گیرد و این به معنی غفلت از پیامدها و اقتضانات واقعی فناوری برای تربیت و نقش آن در شکل‌دهی به نظام تربیتی نوین است. فناوری در نگاه سنتی ابزارگرایانه، به دنبال الگو گرفتن و تقلید از طبیعت است و در تقلید از طبیعت، ما پدیده‌ها و هستی‌هایی که قبلاً وجود داشته را صرفاً آزمون می‌کنیم (Verbeek, 2005).

همگرایی فلسفه و فناوری در عصر حاضر

مارتین هایدگر معتقد است که فناوری یعنی معرفت یافتن به چیزی. او علم جدید را به لحاظ ماهیت، فرزند فناوری می‌داند، اگرچه فناوری جدید از نظر زمانی نسبت به علم جدید متاخر است، اما به دلیل ماهیتی که دارد از نظر تاریخی بر علم و دانش مقدم است (Kaplan, 2009).

به زعم هایدگر به غیر از رشد سریع فناوری در قرن بیستم باید علتی دیگر را نیز در ظهور بحث فلسفه فناوری جستجو کرد و آن تغییرات عمیقی است که در ماهیت فناوری رخ داده است. او معتقد است که فلسفه فناوری یک زمینه علمی است که به تأمل فلسفی روی فن و نه فناوری می‌پردازد که او آن را به زبان آلمانی "Technikphilosophie" می‌نامد که همان "Philosophy of technology" است. از دیدگاه هایدگر، فناوری دو معنی را داراست: «ساختن یا تولید اشیا»^۱ و «راهی برای دانستن»^۲ (Habermas, 2003). به زعم او از طریق فناوری ما طبیعت را تغییر می‌دهیم و به واقعیت می‌رسیم و آن را کنترل می‌کنیم تا آنجا که ماهیت واقعیت آشکار شود. فناوری به مثابه راهی برای دانستن نیز خود یک طبیعت جدید است. در این معنی «راهی برای دانستن» فناوری، انسان در یک موقعیت معرفتی متفاوت قرار می‌گیرد؛ چرا که فناوری خود یک ماهیت جدید را داراست. فناوری جدید امروزه، طبیعت را در جایگاه یک فراهم‌کننده منابع قرار می‌دهد و از این طریق انسان را در یک موقعیت معرفتی طبیعتی قرار می‌دهد. در تقلید از طبیعت، ما پدیده‌ها و هستی‌هایی که قبلاً وجود داشته را آزمون می‌کنیم؛ اما در محصولات فناوری امروزه از جمله نیروگاه هسته‌ای، شبیه‌سازی‌ها و مانند آن، همه چیز از قبل موجود نیستند بلکه به واسطه فناوری‌های نوین خلق می‌شوند (Verbeek, 2005). تحولات اخیر فناوری، فضای تنفسی جدیدی را برای زندگی انسان‌ها به وجود آورده است. همگرایی نانوفناوری، بیوفناوری، فناوری اطلاعات، فناوری‌های شناختی، علوم عصب‌شناختی و مانند آن با هم، راه‌های فراوانی را برای مداخله در زندگی انسان‌ها و تغییر کنش آدمی به وجود آورده‌اند.

پیتراسلوتریک (۱۹۹۹) بر این باور است که فناوری‌های موجود آدمی را بار دیگر در سطح فیزیکی طراحی می‌کند. این فناوری‌ها خارجی یا محیطی نیستند، بلکه درونی (در درون آدمی) هستند. این روابط چیزی بیشتر از کاشت عصبی برای شبیه‌سازی‌های عمیق در مغز است. وقتی انسان ناشنوا با کاشت عصب‌های شنوایی می‌تواند از آن به بعد بشنود، درواقع پیوندی بین انسان و فناوری به وجود می‌آید که از هم ناگسستگی است (Verbeek, 2008).

1To make objects
2A way of Knowing

دانستن گاهی محصول ساختن و تولید اشیاء است. اگرچه تولید اشیاء ابتدا به ساکن ممکن است نیازمند ایستمه باشد، اما خود می‌تواند منشأ ظهور و بروز دانش و معرفت نو باشد (Lehmann, 2012: 8)؛ اتفاقی که امروزه با فناوری‌های نوین و پیشرفته در حال وقوع است. امروزه این فناوری‌های دیجیتال است که به واسطه نقشی که در تولید و تسریع در انتقال دانش ایفا می‌کند، وظیفه رهایی انسان از دانش‌ها و باورهای پیش ساخته و مفروض را بر عهده دارد. چنانکه لاتور معتقد است امروزه وب ۵ با ایجاد پیوند بین فناوری‌های نوین مانند ویکی پدیا و تولید دانش، سکوی پرش برای رسیدن به دانش است (Latour, 2014: 14). دلوز (۱۹۹۶) نیز در واقع به ظهور دانش‌هایی اشاره می‌کند که خود ناشی از ظهور فناوری‌های نوین است. اینترنت خود موجب خلق دانشی می‌شود که با دانش به معنی قدیمی و سنتی آن متفاوت است (Deleuze, 1996). تعبیر دانش توزیع شده که زیمنس (Siemens, 2009) از آن سخن می‌گوید خود محصول تحولات در عرصه فناوری است.

ابرمتن نیز به عنوان محصول ظهور فناوری‌های نوین در ابتدا به مثابه یک متن الکترونیک، فضایی معرفت‌شناختی است که نوشتن آن را جایگزین خواندن می‌کند. به نحویکه بجای اینکه خواننده متنی باشیم که دیگران به عنوان مؤلفان برای ما نوشته‌اند، ما خود مؤلف متنی هستیم که خود آن را در نظر گرفته‌ایم، چراکه هدف اصلی خواندن، کشف و پی بردن به نیت مؤلف است. در حالی که در نوشتن، خلق معنا هدف نوشتن محسوب می‌شود. در واقع، فضای فناورانه ابرمتنی فضای معرفت‌شناختی جدید مبتنی بر خلق و تولید دانش است.

لاندو ادعا می‌کند که تغییر پارادایم در تکنولوژی متنی فرصت‌هایی را برای عملی کردن نظریه‌های پسا ساختارگرایانه در خصوص متافیزیک حضور و نشانه‌شناسی ارائه می‌کند. او کتاب خود را *ابرمتن: همگرایی نظریه انتقادی معاصر با تکنولوژی* نامید و با نظریه شالوده‌شکنی دریدا مرتبط می‌سازد. به نظر او ابرمتن چگونگی فکر کردن ما را پیرامون واقعیات تغییر می‌دهد، آن گونه که پست‌مدرن‌ها و پسا ساختارگرایان آن را مد نظر دارند. توسعه سریع ابرمتن، یک تغییر پارادایم و مرحله‌ای از انتقال از پارادایم‌های متن چاپی به پارادایم متن مجازی دیجیتالی است. «ما نباید نظام‌های مفهومی را بر ایده‌هایی چون مرکز، حاشیه، سلسله مراتب و خطی بودن بنا کنیم. آنچه که باید از آن رها شویم نظام‌های مفهومی مبتنی بر ایده‌هایی مانند: مرکز، حاشیه، سلسله مراتب و خطی بودن است و باید آن را با چندگانگی، گره‌ها، پیوندها و شبکه‌ها جابه جایی کنیم. این تغییر پارادایم نشانه‌ای از ظهور انقلاب در تفکر انسانی است (Landow, 1992: 102).

همگرایی پارادایم ابرمتن با نظریه پست‌مدرنیستی و پسا ساختارگرایی، تعبیر سنتی و سلسله مراتبی مربوط به مؤلفه‌های سیستم تعلیم و تربیت را به چالش می‌خواند. با غیر متمرکز کردن متن تربیتی (آموزشی) و تضعیف قدرت و هژمونی سلسله مراتبی‌ها، ابرمتن پتانسیل لازم را برای آزاد کردن تعلیم و تربیت از تصورات سنتی مربوط به پردازش اطلاعات انسانی فراهم می‌کند. تضعیف نظام درختی و منطقی فهم و معرفت، ساختار شکنی مناسبات بین کنشگران اصلی تعلیم و تربیت (همچون معلم و دانش‌آموز)، تقویت فضای مشارکتی برای خلق معنی، تفسیر و تاکید بر نوشتن بجای صرفاً خواندن متن از جمله همگرایی‌هایی است که بین ابرمتن و پسا ساختارگرایی می‌توان قایل بود.

جمع‌بندی: تدارک رویکرد نوین به فلسفه‌ورزی تربیتی

اکنون آشکار شده است که فلسفه‌های نوظهور همچون پست‌مدرنیسم و پسا ساختارگرایی و همچنین رویکردهای پدیدارشناختی نوین هم از یک سو در حال پدیدآیی و گسترش هستند و هم از سوی دیگر خود را با تحولات فناورانه همسو و همراه نموده‌اند، به نحوی که نمی‌توان به راحتی ملاحظات فناورانه رویکردهای فلسفی مذکور را نادیده گرفت، تا جایی که بسیاری بر این باورند که ظهور رویکردهای فلسفی نوین از جمله پسا ساختارگرایی و پدیدارشناسی نیز تحت تاثیر پیشرفت‌های فناوری‌های نوین بوده است و نمی‌توان بین مضامین آن رویکردها و ملاحظات فناورانه آنها تفکیک قائل شد. در پسا ساختارگرایی به مثابه رویکرد معاصر فلسفی

1 Distributed Knowledge

2 Hypertext

3 Writing

4 Reading

بر مفاهیمی همچون ساختارزدایی^۱، مرکززدایی^۲، مرگ مولف^۳، خلق^۴، نفی اقتدار و سلطه، نقشه‌کشی^۵، ارتباط^۶، فضای هموار^۷، فضای سیال^۸، گسست^۹ بین مولف و متن، فضای دموکراتیک، تعلیم تضاد^{۱۰} و ... تاکید می‌شود. در حالی که به نظر می‌رسد فناوری‌های نوین از جمله فضای مجازی و اینترنت دقیقاً به تجلی عملی مفاهیم فوق‌الذکر کمک می‌کنند. تا جایی که نوعی ارتباط همزاد بین رویکرد پسا ساختارگرایی و فناوری‌های نوین تداعی می‌شود. چنانکه فوکو به عنوان فیلسوف پسا ساختارگرایی قرن بیستمی (۱۹۷۷) بر این باور است که باید فشار حضور مولف بر متن را از بین برد و نقش بیشتری به خواننده و مفسر متن داد (Foucault, 1977) و این هدف امروزه با نقش‌آفرینی کاربران در فضای مجازی و مشارکت آنان در تولید متن و محتوا به عنوان همکار مولف کاملاً تحقق‌پذیر می‌نماید، تا جایی که انگار پسا ساختارگرایی تابعی از رشد فناوری است و با رشد فناوری رویکرد پسا ساختارگرایی نیز کمال می‌یابد. تولید یا خلق مفاهیم بجای کشف حقیقت یا بازنمایی^{۱۱} حقیقت از جمله مواردی است که در پسا ساختارگرایی بسیار مورد توجه است. امروزه با گسترش فضای مجازی و شبکه‌های ارتباطاتی نقش‌آفرینی کاربران اعم از دانش‌آموزان و دانشجویان و محققان در تولید و خلق مفاهیم و مشارکت در تفسیر متون و ورود به دنیای بینامتنی^{۱۲}، زمینه‌های گسترده‌ای را برای تحقق این مفهوم مورد نظر پسا ساختارگرایان فراهم کرده است. کاهش میزان مالکیت اطلاعات توسط افراد و در نتیجه توزیع دانش در شبکه‌های ارتباطاتی و سهم بودن همه کاربران در تولید و توزیع آن که از جمله کارکردهای فضای مجازی است، بدون شک در ایجاد فضای دموکراتیک برای یادگیری و یاددهی سهم مهمی دارد و زمینه‌های تعلیم تضادها را نیز فراهم می‌کند و این کارکرد فناورانه، بدون شک مورد استقبال فلاسفه امروزی از جمله پسا ساختارگرایان قرار می‌گیرد. تا جایی که نظریه پردازان حوزه ارتباط‌گرایی^{۱۳} زمانی که از دانش به مثابه یکی از قلمروهای فلسفه سخن می‌گویند، از دانش توزیع شده^{۱۴} در شبکه‌ها سخن می‌گویند و به عبارتی دیگر معرفت را صرفاً در قالب اقتضائات فضای ارتباطاتی تعریف می‌کنند. دانش دیگر امری صرفاً ذهنی و انتزاعی که محصول تلاش‌های ذهنی فلاسفه و بکارگیری روش‌های فکروزی فلسفی باشد، نیست، بلکه دانش محصول تراکنش‌های ارتباطاتی خواهد بود.

جلوه‌های پدیدارشناختی فناوری نیز بر کسی پوشیده نیست، آنگونه که هوسرل از زیست فناورانه سخن می‌گوید (Husserl, 2012). آشکارسازی استعدادها و امیال و علائق افراد و تجلی تجربه‌های زیسته (به مثابه اهداف پدیدارشناسی) از طریق جلب مشارکت افراد در کنش‌گری‌های فناورانه در واقع کمک به تحقق اهدافی است که در رویکرد پدیدارشناسی مورد توجه است نقشه‌گذاری که معادل خلاقیت است و خلاقیت نیز که از جمله اهدافی است که در پدیدارشناسی مورد تاکید است، امروزه با مشارکت کاربران در فضای مجازی کاملاً چهره واقعی به خود گرفته است. اگر چه رویکرد ریزوماتیک به مثابه یک رویکرد فلسفی پسا ساختارگرایانه مطرح است، اما مفاهیم مندرج در آن از جمله نقشه‌کشی، گسست، فضای هموار و ... از جمله مفاهیمی هستند که با همیاری فناوری‌های نوین امکان تحقق می‌یابند.

بنابراین می‌توان گفت که در عصر کنونی با دو واقعیت غیرقابل انکار و اجتناب‌ناپذیر روبرو هستیم؛ یکی ظهور و گسترش رویکردهای جدید فلسفی همسو با فناوری و دیگری رشد قابلیت‌های فناورانه‌ای نوین همگرا با فلسفه‌های جدید؛ به طوری که امکان تفکیک و جدایی بین این دو در بسیار از موارد وجود ندارد. به عبارت دیگر نمی‌توان چندان از فلسفه‌ای بدون ملاحظات فناوری و همچنین از فناوری بدون ملاحظات فلسفی سخن گفت. با پذیرش این مدعا و با توجه به دلالت‌ها و پیامدهای هر کدام

1 De-construction

2 De-centralizing

3 Death of Author

4 Creation

5 Mapping

6 Connection

7 Smooth Space

8 Nomadic Space

9 Rupture

10 Teaching Conflict

11 Re-presentation

12 Inter-textual

13 Connectivism

14 Distributed Knowledge

برای تربیت، باید به این حقیقت نیز تاکید نماییم که «رویکرد تدوین فلسفه تعلیم و تربیت» نیز لاجرم باید تغییر نماید و از حالت سنتی مسبوق به میناگرایی تاریخی و معطوف به آینده متافیزیکی، دور و به سمت درک اقتضائات زمانه و واقعیات مبتنی بر «اینجا و اکنون» یا همان چیزی که دلوز از آن به جیوفیلوسوفی^۱ (فلسفه تربیت مبتنی بر اقتضائات مکان و زمان) یاد کرده است، چرخش نماید. چرا که عصر حاضر را می‌توان عصر ظهور فلسفه‌های همسو با تحولات فناورانه دانست و طبعاً فلسفه‌های مضاف همچون فلسفه تعلیم و تربیت نیز برای بهبود کارآمدی خود در حل و فصل معضلات تعلیم و تربیت و تقویت نقش آفرینی خود برای هدایت روندها و تحولات تربیتی پیش‌رو و گریز از رخوتی که بدان گرفتار شده است، ضرورتاً باید خود را با اقتضائات ناشی از تحولات فناوری همسو و منطبق نمایند و اساسی‌ترین و ضروری‌ترین رسالت فلاسفه تعلیم و تربیت نیز امروزه تدوین نظام‌نامه‌های فلسفه تعلیم و تربیت با رویکرد منطبق و همسو با اقتضائات فناوری و پرهیز از ابتنا صرف به میناگرایی تاریخی – متافیزیکی و نظام‌های فکری و سنتی ردیابانه^۲ از طریق امتزاج افق‌های مبانی تاریخی – متافیزیکی فلسفه تعلیم و تربیت با افق واقعیات و اقتضائات فلسفی – فناورانه عصر حاضر است که خود نیازمند نومفهوم‌پردازی^۳ نظام فلسفه تعلیم و تربیت با درون مایه قلمروزدایانه^۴ خلاقانه^۵ و ساختارزدایانه^۶ است. تدارک زمینه‌های تجلی و تحقق چنین نظام‌نامه فلسفه تعلیم و تربیت نیز البته بدون شک با مقاومت رویکردهای سنتی – متافیزیکی فلسفه تعلیم و تربیت روبرو خواهد شد که عبور از چالش‌های ناشی از آن، نیز یکی دیگر از رسالت‌های فلاسفه تعلیم و تربیت عصر حاضر است.

منابع

احمدی، بابک. (۱۳۷۵). زیبایی و حقیقت، تهران: نشر مرکز.

References

- Ahmadi, Babak. (1996). *Beauty and Truth*. Tehran: Markaz Press. (in persian)
- Bogue, R. (1989). *Deleuze and Guattari*. Routledge. London.
- Boundas, C. V. (1996). *Deleuze-Bergson: ontology of the Virtual*. Publishers Ltd Cambridge. Blackwell.
- Bus, J.; Crompton, M. (2012). *Digital Enlightenment*. Yearbook 2012. Amsterdam: IOS Press.
- Critchley, Simon (1998) *An Introduction: what is continental philosophy?* Blackwell, Publishing Ltd.
- Deleuze, Gilles; Guattari, Félix. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia* (Brian Massumi, Trans.), Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, J. (2001) *Pure Immanence: Essays on a Life*. Ed. John Rajman, trans. Anne Boyman, Zone Book, New York.
- Dewey, John. (1991). *How We Think*. New York. Prometheus Books.
- Dreyfus, H. (2001). *On the Internet*. New York. Rutledge.
- Feenberg, A. (1999). *Questioning Technology*. London and New York. Rutledge.
- Foucault, Michel. (1977). *Power/ Knowledge: selected interviews and other writings. 1972–1977*. New York.
- Foucault, Michel. (1988). *Technologies of the Self. Lectures at University of Vermont*. Univ. of Massachusetts Press.
- Gehlen, A (2003) *A Philosophical-Anthropological Perspective on Technology*. Oxford: Blackwell.
- Graham, Gordon. (1997). *Chapter One. The change of the past*. Oxford University Press.
- Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity Press.
- Heidegger, Martin. (1962) *Being and Time*. The Camelot Press. New York.

1 Geo-Philosophy

2 Tracing

3 Re-conceptualization

4 De-territorialization

5 Creative

6 Deconstructive

- Husserl, Edmund. (2012). *Crisis of the European Sciences and Transcendental Phenomenology: an introduction*. Cambridge University Press.
- Ihde, D. (2009). *Post phenomenology and Techno Science*. State University of New York Press, Albany.
- Kaplan, D. M. (Ed.). (2009). *Readings in the Philosophy of Technology*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Landow, George. P. (1992). *Hypertext: The convergence of contemporary critical theory and technology*. Johns Hopkins University Press.
- Latour, B. (2014). Agency at the Time of the Anthropocene. *New literary history*, 45(1), 1-18. DOI:10.1353/nlh.2014.0003.
- Lehmann, U. (2012). Making as Knowing: epistemology and technique in craft, *The Journal of Modern Craft*, 5(2): 149-164. Doi.org/10.2752/174967812X13346796877950.
- Ling, Xiao-J. (2009). "Thinking likes Grass, with Deleuze in Education"? *Journal of the Canadian Association for Curriculum Studies*. 7(2). <https://jcaacs.journals.yorku.ca/index.php/jcaacs/article/view/23398>.
- Little, Daniel. (2010). *New Contributions to the Philosophy of History*. University of Michigan Press. New York.
- Marcuse, H. (1964). *One-dimensional Man: studies in the ideology of advanced industrial society*. Boston Beacon Press.
- Peters, M. A. (2006). *Toward Philosophy of Technology in Education: mapping the field*. The International Hand book of Virtual Learning Environments. Netherland.
- Santayana, G. (2006). *The life of reasons: the phases of human progress*. Bibliolife. Volume one. MIT Press.
- Stiffler, E. (1984). A Definition of Foundationalism, *Metaphilosophy*. 15(1): 16. Doi.org/10.1111/j.1467-9973.1984.tb00131.x
- Siemens, George. (2006). *Connectivism: knowing knowledge. paper presented at the meeting of the European Institute for e-Learning on e-Portfolios*, Oxford, U.K, and Oct.
- Siemens, G. (2009). *Handbook of Emerging Technologies for Learning*. University of Manitoba Press.
- Smith, Daniel W. (2018). Deleuze, Technology, and Thought. *Tamkang Review*. 49(1). DOI:10.6184/TKR201812-3.
- Verbeek, P. (2008). Cyborg Intentionality – Rethinking the Phenomenology of Human-Technology Relations, *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 7(3). DOI:10.1007/s11097-008-9099-x
- Verbeek, P. (2010). *Moralizing Technology: Understanding and designing the morality of things*, Chicago: University of Chicago Press
- Whitney, W. D. (1889). *The Century Dictionary: an encyclopedic lexicon of the English language*. New York.